

ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล

A STUDY OF BUDDHISM PROPAGATION IN THAILAND DIGITAL ERA

พระครูสังฆรักษ์พิทยา ญาณโร (ปิยวารกุล)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Yanataro04@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นวิจัยเชิงเอกสาร มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล (2) เพื่อศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา (3) เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า ในยุคดิจิทัลนั้น สภาพแวดล้อมทางสังคม พระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ควรต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น โดยอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อพระพุทธศาสนา ด้านบวกคือ พระสงฆ์ไทยมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนบาลีและสามัญดีขึ้น มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปได้ทั้งในและต่างประเทศในช่องทางสื่อดิจิทัล เยาวชนได้ศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบสื่อแบบมัลติมีเดียได้มากขึ้น และการแจ้งข่าวสารคณะสงฆ์ได้เร็วขึ้นในช่องทางดิจิทัล ผลด้านลบ คือ การใช้งานที่ไม่ควรของพระสงฆ์ในการแชร์ภาพ การโพสต์ภาพที่ไม่ดีเป็นผลให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ไม่รู้จักการแบ่งเวลาในการกำจัดกิเลส และการทำกิจวัตรของสงฆ์ และเกิดผลกระทบการรักษาพระธรรมวินัยในการใช้โซเชียลมีเดียในด้านที่เป็นภัยต่อเพศสมณะ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล คือ เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น สังคมในเฟสบุ๊ก (Facebook). ไลน์ (Line). ยูทูบ (Youtube) และเว็บไซต์ (www.)

คำสำคัญ : การเผยแผ่พระพุทธศาสนา. ยุคดิจิทัล

Abstract

The thesis entitled “A study of buddhism propagation in thailand digital era” has objectives as follows: 1) to study the social environment in the digital era. (2) to study the effects of the digital era on Buddhism. and 3) to present the guidelines of Buddhism propagation that suit for the digital era society by document study and then analyzing. This is a documentary the research. The study found that the social environment of monks in the digital era. monastic organizations should

therefore have more monks who study and develop in information technology. By relying on technological prosperity to spread the dharma through the internet or other channels. The impact of information technology on Buddhism found both positive and negative impacts. The positive impacts are Thai monks have improved learning achievement in Pali and ordinary. have spread Buddhism both in Thailand and abroad in digital media channels. allowing more youth to study Buddhism in multimedia systems. and informing the ecclesiastical news faster in the digital channel. The negative results are the unreasonable use of monks and novices to share images. post bad image. resulting in the decline of faith in Buddhism. Monks do not know how to divide their time in the elimination of desires and the practice of monasticism. And the effect of preserving the discipline of using social media in areas that are harmful to monk status. The guidelines for appropriate Buddhism propagation that in the digital era society. is to propagate in various media channels such as Facebook. Line. Youtube and website (www.).

Keywords : Buddhism Propagation. Digital Era

บทนำ

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสมาสัมโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจนพุทธศาสนาแพร่หลายในแคว้นต่าง ๆ มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสและอุทิศตนเป็นพุทธสาวก พระพุทธองค์ได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล พุทธธรรมได้แทรกซึมอยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้ ดังพุทธพจน์ตอนที่พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุพฺพชนิตาย พุพฺพชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย สเทว มนุสฺसानัม”(ที.ม. (ไทย) 10/5/53)

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการเผยแผ่ แท้จริงแล้วบทบาทด้านนี้ พระสงฆ์ทุกรูปได้รับมอบหมายจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง เพราะหน้าที่ของพุทธสาวก คือมีหน้าที่ศึกษา

เรียนรู้คำสอนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ แล้วปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนั้น แล้วต้องสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามด้วย (พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). 7 (2): 32 – 33).

ปัจจุบันพระพุทธศาสนามีอายุยาวนานกว่า 2556 ปีผ่านกาลเวลามาตามลำดับ โดยเฉพาะในเรื่องของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีพัฒนาการมาตามลำดับเริ่มจากยุคแรก ที่มีการเผยแผ่ศาสนาโดยวิธีปากต่อปาก เรียกว่า “มุขปาฐะ” จากนั้นค่อยพัฒนาตามยุคสมัย เช่น จารึก พิมพ์หนังสือ จนกระทั่งปัจจุบัน มีคำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏบนโลกไซเบอร์มากขึ้น ในหลากหลายรูปแบบ แม้แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ มีเว็บไซต์อธิบายคำสอนทางศาสนาเผยแผ่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก การใช้สื่อที่ทันสมัย ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ในวงกว้าง คือ แม้จะมีประโยชน์มากแต่ก็มีโทษมหันต์ ดังจะเห็นได้จากข่าวเรื่องพฤติกรรมของพระสงฆ์ในปัจจุบันที่ประพฤติไปในทางลบ หรือแม้แต่การใช้สื่อ เช่น เฟสบุ๊ก ที่ไม่เหมาะสมสร้างความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ยุคใหม่จึงต้องเริ่มเรียนรู้ปรับตัว และรู้เท่าทันอย่างมีสติควรพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส นำปัญหาพัฒนาด้วยสื่อสมัยใหม่เพื่อให้เข้าถึงบุคคลทั่วไปในสถานการณ์ที่บุคคลต้องเร่งรีบในการทำงานเพื่อหาเงินมาดูแลครอบครัว และไม่มีเวลาเข้าวัด ได้ศึกษาธรรมะผ่านเทคโนโลยีระบบดิจิทัลนี้ (พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. 17 (3): 212 – 213). ซึ่งจากวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนส่วนใหญ่เริ่มละเลยศีลธรรม ผู้บริหารบ้านเมืองไม่มองเห็นความสำคัญของการศึกษา จริยธรรม สังคมจึงยุ่งเหยิงสับสน ปัญหาโจรผู้ร้าย มีการแข่งขันเอา รัดเอาเปรียบ สภาพที่ไร้น้ำใจและขาดเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งนี้ เพราะคนไทยมองไม่เห็นความสำคัญ ของพระพุทธศาสนา คนไทยในปัจจุบันเจริญทางวัตถุ มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มาก ทำให้เกิดสภาพความขาดแคลนทางศาสนาและจริยธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2548. หน้า 43).

อย่างไรก็ตาม รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ ในสังคมไทยจะเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ทำให้เนื้อหาธรรมสามารถเผยแพร่ไปทั่วโลก การบรรยายธรรมสามารถเข้าถึงผู้ชมได้มาก และข่าวสารยังกระจายไปอย่างรวดเร็วกว้างไกล สามารถศึกษาได้ด้วยตนเองโดยอาศัยการกระจายและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันได้อย่างหลากหลาย ทำให้พุทธธรรม เข้าถึงคนทั่วทั้งโลก โดยเฉพาะแต่ในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น (พระมหาธนิต สิริวัฒน. 16 (2): 23).

ดังนั้น ผู้วิจัยตระหนักถึงผลกระทบของเทคโนโลยีที่มีต่อสังคมไทยที่จะก้าวไปสู่การเป็นยุค ดิจิทัล จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล ผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อ พระพุทธศาสนาและหาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล
2. เพื่อศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา
3. เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ที่กล่าวถึงรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล โดยทำการศึกษาจากคัมภีร์ เอกสาร ข้อมูล ทั้งที่เป็นหนังสือ คือพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ตำราวิชาการ บทความต่าง ๆ จากห้องสมุด ข่าวสาร หนังสือพิมพ์ เทปบรรยาย โทรทัศน์ ค้นหาจากอินเทอร์เน็ต และอื่น ๆ และนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวม มาศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเสนอความคิดเห็นของผู้วิจัย เรียบเรียงเขียนเป็นงานวิจัย แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคดิจิทัล จากการศึกษารายละเอียด สรุปผลวิจัยได้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคมในยุคดิจิทัล

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว ภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธองค์คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแก่มวลประชากร เพื่อความสุขสงบแก่ชีวิตและสังคม แม้ว่าจะยากลำบากเพียงใดก็ตาม เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอาศัยพระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว พระองค์ทรงการแสดงธรรมครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ หลังจากการตรัสรู้ผ่านไปเจ็ดสัปดาห์ จนกระทั่งปัญจวัคคีย์ได้อุปสมบท จากนั้นจึงแสดงธรรมแก่สกุลบุตรและสหายของสกุลบุตร ในครั้งนั้นได้มีผู้อุปสมบทเป็นภิกษุจำนวน 60 รูป จึงได้เกิดเป็นคณะสงฆ์ขึ้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะสงฆ์จึงได้เริ่มขึ้น วิธีการเผยแผ่จึงเป็นการเทศนาธรรมโดยใช้วิธีสอนที่เรียกว่ามุขปาฐะ พระองค์ใช้เวลาที่มีอยู่ตลอดพระชนม์ชีพ 45 พรรษา เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอนจนพระพุทธศาสนาแพร่หลายในแว่นต่าง ๆ มีประชาชนศรัทธาเลื่อมใสและอุทิศตนเป็นพุทธสาวก นับถือพระพุทธศาสนาจำนวนมากมาย พระพุทธองค์มิได้จำกัดบุคคลในการเทศน์สอน ว่าเป็นชนชั้นวรรณะใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ ก็ทรงให้โอกาสเสมอ จนมีพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ จนถึงคนอนาถา ทั้งวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล พุทธธรรมได้แทรกซึม

อยู่ในบุคคลทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ สิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ถูกเปิดออกโดยหลักการของพุทธศาสนา จึงถือว่าเป็นการเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโลกโดยแท้

หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 3 ประการ คือ 1) หลักประโยชน์ 2) หลักไตรสิกขา 3) หลักศักยภาพของมนุษย์ ส่วนหลักการทั้ง 3 นี้ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปทุกสารทิศทำให้ผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพ และยำเกรงในพระรัตนตรัย เป็นต้น

หลักการวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 6 ประการ คือ หลักหัวใจในการเผยแผ่มีดังนี้ 1) อนุปวาโท คือไม่ว่าร้าย 2) อนุปมาโต คือไม่ทำร้ายใคร 3) ปาฏิโมกเข จ สวโร คือการสำรวมในศีลและมารยาทให้ดี 4) มตตถณฺญา จ ภตฺตสมิ คือ รู้จักประมาณในการรับประทานอาหารและเครื่องใช้สอย 5) ปนตฺยจ สยนาสนํ คือนั่งนอน ในที่สงบ 6) อธิจิตเต จ อาโยโค คือการประกอบความเพียรในอธิจิต เพื่อให้บรรลุอรหัตผล เป็นต้น

หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาในการเผยแผ่ มี 7 ประการ 1) สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม 2) สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ 3) สอนด้วยอุปกรณ์เสริม 4) สอนตรงจุด 5) สอนตาพอดิเท่าที่จำเป็น 6) สอนมีเหตุผล 7) สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าและพระสาวก นำมาใช้ในการเผยแผ่ในสมัยพุทธกาล จนทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดีย จนขยายพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมทางสังคมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล มีดังนี้

องค์กรสงฆ์จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแผ่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เพราะพูดภาษาเดียวกัน หากไม่เดินทางไปด้วยกายก็สามารถอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่านอินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ

การจะวิเคราะห์ว่าพระสงฆ์ไทยมีความจำเป็นกับการใช้ ICT หรือไม่จำเป็นต้องพิจารณาหน้าที่และบทบาทของพระสงฆ์ไทยในมุมมองของพุทธบริษัท 4 ที่ประกอบด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งหน้าที่และบทบาทของพุทธบริษัทเป็น 4 ประการคือ 1) การศึกษาพระธรรม 2) การนำความรู้ขึ้นไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ตน) 3) การเผยแผ่พระศาสนาเพื่อผู้อื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (เพื่อประโยชน์ท่าน) 4) การปกป้องพระศาสนา เมื่อมีผู้กล่าวให้คลาดเคลื่อน หรือจ้วงจาบพระธรรมวินัย

ประโยชน์ของพระสงฆ์ในการใช้ ICT ตามหน้าที่และบทบาทดังที่กล่าวในมหาปริณิพพานสูตร คือ 1) ด้านการศึกษาพระธรรม 2) ด้านการนำความรู้ขึ้นไปประพฤติปฏิบัติ 3) ด้านการเผยแผ่พระศาสนา เพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ และ(4) ด้านการปกป้องพระศาสนา ในเวลาเดียวกันหากมีผู้ใดจ้วงจาบพระธรรมวินัยไม่ว่าจะโดยตั้งใจ

2. ศึกษาผลกระทบยุคดิจิทัลที่มีต่อพระพุทธศาสนา

ภายใต้บริบทและแนวโน้มของประชากรโลกที่จะใช้ชีวิตในโลกออนไลน์ หรืออินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ดังนั้น ประเทศไทยควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก แต่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าว ต้องเป็นไปอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งไม่เป็นการบิดเบือนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาตามพระไตรปิฎก

ในปัจจุบัน การสื่อสารมีการพัฒนาไปถึงระดับเครือข่ายทั่วโลก (Internet) การส่งข้อมูลไปทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องอาศัยสื่อทางสารสนเทศโดยเฉพาะทางเอกสาร หนังสือต่าง ๆ ยังจำเป็นต้องใช้เป็นหลัก เพราะให้ประโยชน์แบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด และต้องรู้ธรรม ๆ นั้น เพื่อจะต้องเป็นผู้ส่งสารต้องมีคุณสมบัติ คือ รู้จริง รู้จักกาลเทศะ หรือบริบทในแต่ละพื้นที่ ในการที่จะสื่อสารออกไปหาผู้รับสาร และยังมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่เป็นในทางก่อประโยชน์แก่ผู้รับสารในสังคมนั้นด้วย และต้องมีความรับผิดชอบในการสื่อสารของตน ดังนั้น แนวทางการปฏิบัติของผู้ส่งสารจึงต้องนำเสนอเนื้อหาสาระที่ดี และทำให้ชีวิตดีขึ้น มีความสุข นำไปสู่การแก้ปัญหา และเป็นประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดโทษต่าง ๆ ส่วนแนวทางผู้ปฏิบัติในการส่งสาร คือทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติชอบฝึกฝนตนเองตามแนวทางไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา รวมถึงต้องมีมโนสภาวะโดยแยบคาย ในการพิจารณาว่าสิ่งใดควรทำการสื่อสารอย่างไร

ผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศต่อพุทธศาสนา

กระแสจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น มีผลกระทบทั้งต่อพุทธศาสนาและสังคมโลกโดยรวมอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างไม่ระมัดระวังย่อมเกิดผลกระทบพระพุทธศาสนาด้วนบวก และผลกระทบพระพุทธศาสนาด้วนลบ

1) ผลกระทบพระพุทธศาสนาด้วนบวก

1.1) ผลกระทบการศึกษาพระสงฆ์ไทย คือ มีผลสัมฤทธิ์ในการสอบเรียนบาลีได้มากกว่าในยุคที่ไม่มีระบบสารสนเทศ เพราะพระสงฆ์และสามเณร สามารถโหลดการเรียนการสอนบาลีและสามัญจากยูทูปเพื่อประหยัดค่าเดินทางไปเรียนตามสถานที่วัดต่าง ๆ

1.2) ผลกระทบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางดิจิทัล เช่น เฟสบุ๊ค ไลน์ เว็บไซต์ ได้รวดเร็วเข้าถึงบุคคลทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการได้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้มากขึ้น และมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เพราะในช่องทางดิจิทัล สามารถสนทนาธรรมและตอบกระทู้ต่าง ๆ ให้กับบุคคลที่สงสัยในธรรมนั้นได้ดี

1.3) ผลกระทบด้านศีลธรรม ทำให้เยาวชนและวัยรุ่นที่ไม่มีโอกาสเข้าวัดได้ศึกษาผ่านช่องทางยูทูป โดยใช้สื่อแบบมัลติมีเดีย ทำให้เข้าถึงสภาวะต่าง ๆ เช่น สื่อความกตัญญู ว่าทำร้ายพ่อแม่

ผลกระทบชีวิตหลังความตายแล้วไปไหน หรือผลจากการทำแท้ง ดิทยาเสพติด เมื่อเห็นสื่อ มัติมิเดียก็ ละอายกับความบาปที่ได้ทำไป เป็นต้น

1.4) ผลกระทบการแจ้งข่าวสารคณะสงฆ์ ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารในเรื่องผลการ ประชุมต่างๆ และแจ้งข่าวงานในพระพุทธศาสนาได้เร็วขึ้น ประหยัดเวลาในการเดินทางต่าง ๆ

2) ผลกระทบพระพุทธศาสนาในโลก

2.1) ย่อมเกิดผลกระทบจากการใช้การใช้งานของพระสงฆ์ในสังคมดิจิทัลคือการโพ สต์ภาพหรือแชร์สิ่งที่ไม่ดี ในสังคมโซเชียลต่าง ๆ ทำให้บุคคลทั่วไปเกิดความเสื่อมศรัทธาใน พระพุทธศาสนา

2.2) ย่อมเกิดผลกระทบการเรื่องเวลา ทำให้พระสงฆ์และสามเณรไม่ได้รู้จักการแบ่ง เวลาจำกัดกิเลสภายในและภายนอก เช่น การทำกิจวัตรของสงฆ์ การทำสมาธิ เพื่อไปหาแหล่งความรู้ จจริงที่พระพุทธเจ้าได้บรรลุแล้ว

2.3) ย่อมเกิดผลกระทบการรักษาพระธรรมวินัย เช่น พระสงฆ์และสามเณรใช้สื่อ โซเชียลในด้านที่เป็นภัยต่อเพศสมณะ คือการสนทนากับสตรีในเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อพระธรรมวินัย

ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผลกระทบด้านพุทธศาสนาโดยตรงคือตัวบุคคลที่นับถือหลักคำสอน พระพุทธศาสนา โดยไม่มีเวลาที่จะเรียนรู้ตนเองเพราะสนใจต่อสิ่งที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลที่มาทางประตู ทั้ง 6 คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางร่างกาย และทางจิตใจ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้ ทำให้ เกิดผลกระทบตามมาทางด้านศีลธรรม ทางด้านการรับวัฒนธรรม โดยการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของ บุคคลในสังคมโลก

3. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

ในปัจจุบันการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ทำให้ทราบข้อมูลข่าวสาร ของกันและกัน ระหว่างปัจเจกบุคคลกับพหุบุคคล เป็นไปอย่างรวดเร็วและยังสามารถประหยัด ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการสื่อสารต่าง ๆ การถือกำเนิดระบบดิจิทัลหรือออนไลน์ จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต่อมนุษย์ทั่วโลก และเป็นที่แน่นอนด้วยว่ากระแสความ เปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อความเป็นไปของพระพุทธศาสนา (พุทธบริษัท 4) อย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะพุทธ ศาสนิกมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือเพื่อการสื่อสาร ซึ่งการใช้เครื่องมือเหล่านี้ต้องมีทั้งส่วนการ สร้างสรรค์ (Constructive Implement) และส่วนทำลาย (Destructive Implement) หากถ้าเราไม่ คำนึงถึงปทัฏฐานคือ หลักธรรมวินัย และผู้ทรงคุณวุฒิได้นำเสนอแนวคิดถึงกระบวนการสื่อสารพุทธ ศาสนาในโลกดิจิทัล โดยเน้นถึงรูปแบบดังนี้ คือ

จะเห็นว่าการสื่อสารพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลนั้น ต้องมีองค์ประกอบการสื่อสารธรรมจำเป็น และมีความสำคัญอย่างไรบ้าง หากองค์ประกอบไม่สมบูรณ์ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้ที่รับสาร จะเกิด ความไม่เข้าใจในสารนั้น ดังนั้นองค์ประกอบควรประกอบดังนี้

เมื่อโลกเจริญมากขึ้นจึงมีพัฒนาการในการเผยแผ่โดยเพิ่มวิทยุโทรทัศน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาจึงพอจะแบ่งออกเป็น 5 ยุค คือ

- 1) ยุคการสื่อสารโดยคำพูดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใช้วิธีมุขปาฐะ
- 2) ยุคการสื่อสารโดยการเขียนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยเขียนตามผนังถ้ำ จารึกลงใบลาน
- 3) ยุคการสื่อสารโดยการพิมพ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยการพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎก คัมภีร์ ตำราทางพระพุทธศาสนา
- 4) ยุคการสื่อสารโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางวิทยุโทรทัศน์
- 5) ยุคการสื่อสารโดยโทรคมนาคมและดิจิตอลมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางดาวเทียมและอินเทอร์เน็ต

ในแต่ละยุคมีรูปแบบ กระบวนการและประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันไป วิธีการบางอย่างอาจเหมาะสมกับคนในยุคสมัยนั้น ๆ แต่พอความเจริญผ่านไป พระพุทธศาสนาก็ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับคนในยุคสมัย ในแต่ละยุคมีประวัติ รูปแบบ กระบวนการและประสิทธิภาพของการใช้วิธีการตามยุคสมัย

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับยุคดิจิทัล

1) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมใน เฟสบุ๊ก (Facebook) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือ เป็นสื่อวิดีโอ สั้น ไลฟ์สด (Live) เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย และเปิดช่องทางให้มีการถามตอบทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

2) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมในไลน์แอด (Line @) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อวิดีโอสั้น เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย

3) เผยแผ่พระพุทธศาสนาในช่องทางสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น สังคมใน เว็บไซต์ (www.) โดยใช้เป็นทำภาพนิ่ง หรือเป็นสื่อวิดีโอสั้น เป็นกิจกรรมที่วัดนั้น ๆ ได้จัดงาน เช่น งานบรรพชาสามเณร งานอุปสมบท งานวันมาฆบูชา งานวันวิสาขบูชา งานสวดมนต์ข้ามปี โดยสอดแทรกหัวข้อธรรมนั้น ๆ และขยายใจความในหัวข้อธรรมให้เข้าใจง่าย โดยใช้ภาษาในการสื่อสารแบบสมัย

4) ดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลกอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาเว็บไซต์ห้องสมุดพระพุทธศาสนาโลกให้ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

5) การฝึกอบรมแก่พระสงฆ์สามเณร และผู้ที่สนใจโดยทั่วไป เกี่ยวกับการใช้คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อการเข้าถึงและเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงกำหนดแนวปฏิบัติในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตที่เหมาะสม ถูกต้องตามพระธรรมวินัย สำหรับพระสงฆ์สามเณร

6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัด สำนักสงฆ์ที่มีความพร้อมเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ ไอซีทีชุมชน และเป็นศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาผ่านระบบ E-Learning รวมถึงจัดเป็น สถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย

7) พัฒนา Course Ware หรือแอปพลิเคชันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะ สำหรับแท็บเล็ต และโทรศัพท์เคลื่อนที่ เผยแพร่ในทุกระดับชั้นการศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจ

8) สนับสนุนให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีเว็บไซต์ของวัด เพื่อเป็นการสื่อสารสองทางกับประชาชน ซึ่งจะช่วยให้คนมีความใกล้ชิดธรรมะมากขึ้น ทั้งนี้โดยภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจดทะเบียนชื่อเว็บไซต์และการเช่าพื้นที่จัดเก็บข้อมูลของเว็บไซต์

9) ควรมีองค์กรและผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานและตรวจสอบเนื้อหาของธรรมะที่เผยแพร่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะทางเว็บไซต์ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเนื้อหานั้น มีความถูกต้องตามพระไตรปิฎก

10) สนับสนุนให้มีการแปลหนังสือธรรมะเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ แล้วนำขึ้นเผยแพร่ทางเว็บไซต์หรือในรูปแบบ E-Book เพื่อให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ สามารถเข้ามาศึกษาได้

ทางด้านแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมดิจิทัลของพระสงฆ์ไทยผ่านทางช่องทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ยูทูบ (Youtube) เว็บไซต์ (Website) ใช้การอัดโหลดรูปภาพ วิดีโอ และการตอบปัญหาเป็นไปในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย เช่น การปาฐกถา การบรรยาย การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ ฯลฯ แล้วนำเสนอพุทธธรรมด้วยการอัดโหลดวิดีโอตามช่องทางสื่อสารต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังจะได้รับฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับบุคคลที่ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ฟังธรรม เพื่อเป็นข้อคิดธรรมะสะกิดใจ หรือปลูกให้ต้นเพื่อจะได้ละเว้นจากการทำความชั่ว หรือได้กับมาประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นต้น

สรุปแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับสังคมยุคดิจิทัล

1. ใช้การวิเคราะห์แบบสวอต (SWOT Analysis) โดยการหาจุดแข็ง (Strength) ของตนเองอยู่ตรงไหนในการเป็นนักเผยแผ่จุดอ่อน (Weakness)ซึ่งต้องหาโอกาสพัฒนาตนเองตลอด เวลา (Opportunity)และรู้ว่าสิ่งที่คุกคาม (Threat) ของเราคืออะไร (Phradhammakosajarn (Prayoon Dhammacitto). 2003) 2. ใช้ทฤษฎี4ส. ประกอบด้วย1)สัททส สนา (แจ่มแจ้ง) คือพูดให้คนฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เหมือนเห็นกับตาตัวเอง 2) สมาทปนา (จงใจ) ปลูกใจให้อยากรับธรรมไปปฏิบัติพูดที่ดีต้องทำให้ ผู้ฟังเกิดศรัทธา 3) สมุเตชนา (แก้แล้วกล้า) พูดให้ กำลังใจด้วยการยกตัวอย่างผู้ประสบความสำเร็จ

มาประกอบ 4) สัมผัสทั้งสเนหา (ร่าเริง) พุดแล้วไม่ เครียดมีความสุขสนุกในการฟังคนพุดมีอารมณ์ขัน ยกนิทานมาประกอบในการพุดผู้ฟังเกิดความปิติ ในธรรม 3. ใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบ ด้วย 1) ปิโยเป็นที่รักเป็นที่พอใจในฐานะเป็นที่สบาย และสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม 2) ครุเป็นที่เคารพในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ 3) ภาวนีโยเป็นที่ยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตตัจ เป็นนักพุดรู้จักชี้แจงให้เข้าใจรู้ว่าเมื่อไร ควรพุดอะไรอย่างไรเป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนกฺขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำคือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ 6) คมกิริยจกถกต ตา เป็นผู้พุดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้สามารถอธิบาย เรื่องซับซ้อนให้เข้าใจได้และ 7) โนจกฺฐาเนนิโยชเย ไม่ชักนำในฐานะคือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

แนวโน้มในอนาคตพระพุทธศาสนาก็ควร ใช้ช่องทางเผยแผ่ให้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภครวม ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์เต็มรูปแบบแล้ว เราสามารถนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ใน สังคมออนไลน์ได้ดังต่อไปนี้

1. การมีหลักคำสอนของพระพุทธ ศาสนาในสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีการศึกษา ค้นคว้าพระพุทธศาสนาผ่านระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ตได้ทุกเวลา เพียงแต่มีอุปกรณ์การเชื่อมต่อ กับเครือข่ายเช่นคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก โทรศัพท์ มือถือ เป็นต้น จึงเป็นโจทย์อย่างหนึ่งขององค์กร พระสงฆ์ว่าจะทำอย่างไรให้หลักธรรมของพระพุทธ ศาสนามีการเคลื่อนไหวอยู่ในระบบเครือข่ายได้ ตลอดเวลา อาจจะเป็นเสียงริงโทน ข้อความผ่าน ผ่านมือ คำคมสุภาษิตของพระพุทธศาสนาต่างๆ

2. การให้บริการที่สามารถเปลี่ยนไป ตามสถานการณ์ทั้งสถานที่อุปกรณ์และปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในสื่อ สื่อสังคมออนไลน์หลักคำสอนก็ต้องสามารถเปลี่ยน ไปตามสถานการณ์ โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบเดิม แต่ต้องประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น มีการปาฐกถาธรรมทางอินเทอร์เน็ต มีการ เผยแพร่คำสอนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยน

เมื่อสถานการณ์โลกเปลี่ยนไป การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาก็ต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม และตามทันความเปลี่ยนแปลง จะทำให้กลายเป็น เครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนา โดยไม่ได้กระทบต่อหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาแต่อย่างใดเพราะผู้รับสารสามารถเลือกรับสารได้ตามความสะดวก หรือหากมีข้อสงสัยในหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธศาสนาสามารถใช้โทรศัพท์มือถือ เปิดดูทางเว็บไซต์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งใน อนาคตควรมีหลายภาษา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ อย่งทั่วถึง หากยังคิดว่าพระ ไตรปิฎกยังเป็นหลักคำสอนที่ยากแก่การทำความเข้าใจ องค์การสงฆ์ หรือคณะสงฆ์ก็ต้องหาทาง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภาษาให้ทันสมัยเหมาะสม แก่ยุคสมัยซึ่งการปรับปรุง มิได้ทำให้หลักธรรม ดั้งเดิมมีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ภาษาที่เหมาะสม กับคนในสื่อสังคมออนไลน์ ควรเป็นข้อความที่สั้น กระชับ เข้าใจได้ทันที

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลของพระสงฆ์ไทยที่ปรากฏในช่องทางการสื่อสารออนไลน์ในเฟซบุ๊ก (Facebook). ยูทูบ (Youtube). เว็บไซต์ (Website) ในเวลาที่เผยแผ่นั้น ควรมีเชิงอรรถของเอกสารนั้น ๆ และมีแหล่งอ้างอิงของพุทธธรรมนั้น เพื่อให้เกิดสามารถตรวจสอบที่มาว่าเป็นข้อมูลเท็จ ข้อมูลจริง เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสของศรัทธา และผู้ค้นหา ว่าได้ข้อมูลที่จริงจากพระไตรปิฎก เล่มไหน หน้าไหน
2. กรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือมหาเถรสมาคม ตลอดจนหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ควรให้ความสนใจและมีความตระหนักในเรื่อง พระพุทธศาสนากับการแก้ไขปัญหาสื่อนวัตกรรมดิจิทัล ให้มีคุณธรรมและจริยธรรม และควรเน้นอบรมบุคลากรทั้งพระภิกษุสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา ให้มีความรู้ในสื่อสมัยใหม่ (สื่อดิจิทัล) และนำไปใช้งานให้มีประสิทธิภาพ และให้เกิดความเหมาะสมกับพุทธบริษัท 4 ให้เข้าถึงสื่อพระพุทธศาสนาและน้อมนำไปปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากความทุกข์
- 3) ควรมีศึกษาวิจัยเรื่อง เปรียบเทียบการศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลภายในประเทศ และต่างประเทศ
- 4) ควรศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ธรรมศึกษาของมหานิกาย เช่น หลวงปู่ติชานันท์ หลวงปู่ดาโลลามะ

References

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). **คนไทยกับเทคโนโลยี**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิปัญญาประทีป
- พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2560). “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”. **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์**. 17(3): 212 – 213.
- พระมหาธนิต สิริวัฒนโน. (2558). “รูปแบบและกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม”. **วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่**. 16(2): 23..
- พระเลิศพิพัฒน์ จันทปญโญ (แก้ววันทอง). (2554). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมโลกาภิวัตน์”. **วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม**. 7(2): 32 – 33.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.